

Valvira

Tillstånds- och tillsynsverket
för social- och hälsovården

Riksomfattande tillsynsprogram för tobakslagen för åren 2008 - 2010

Uppdaterad 1.8.2009

Innehåll

1. Bakgrund	3
2. Allmänt	4
3. Tillsynsprogrammens innehåll	5
3.1 Målsättningar för planenlighet och tillsynsprogrammet	5
3.2 Tillsynens avgifter	6
3.3 Kommunal tillsynsplan för tobakslagen	6
3.4 Tillsynsplanens och tillsynens karaktär	7
4. Allmän specificering av innehåll i inspektioner	9
4.1 Inspektion av säljplats för tobak	10
4.2 Kontroll av förbud mot och begränsningar av rökning	12
5. Riskbedömning och inspektionsfrekvens hos inspektionsobjekt	14
6. Tid som åtgår för inspektioner	15
7. Tillsynsprojekt	15
8. Tyngdpunkter i tillsynen av tobakslagen under tillsynsprogramperioden (2008-2010)	16
8.1 Kontroll av säljplatser för tobaksprodukter och rökdon	16
8.2 Kontroll av förbud och begränsningar mot rökning	16
9. Utvärdering av verkställande av kommunala tillsynsplaner	18
10. Anvisningar om rapportering	19
11. Utvärdering av verkställande av tillsynsprogram	20

Bilaga 1 Tabell på inspektionsfrekvenser för tobakslagens objekttyper

Bilaga 2 Blankett för inspektion av säljplats med tobak

Bilaga 3 Inspektionsblankett för förplägnadsrörelser
(rökrum eller totalt rökförbud)

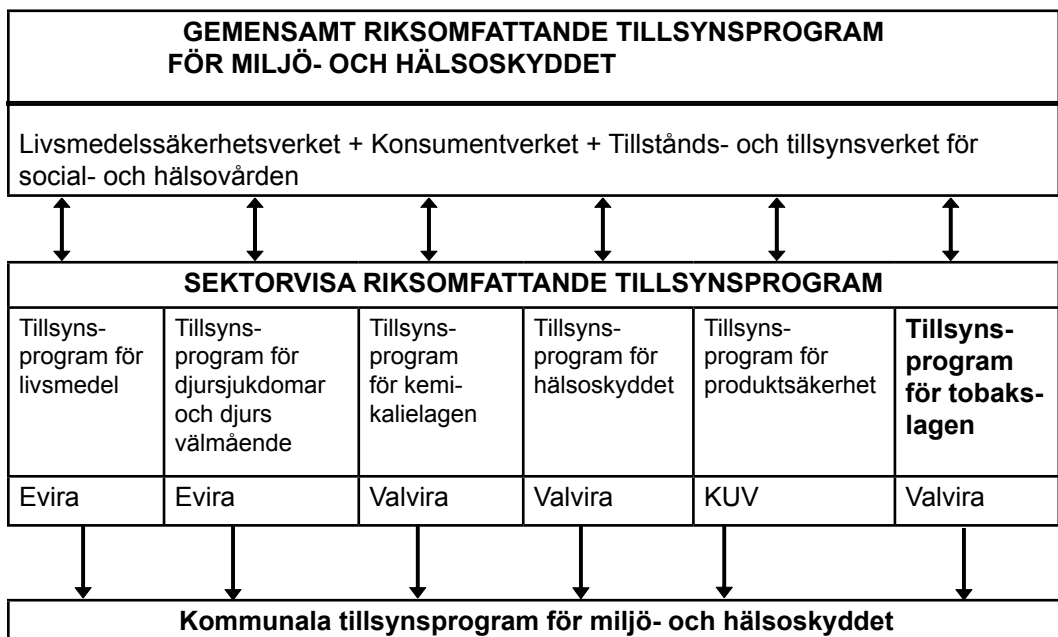
Bilaga 4 Blankett för utvärdering av verkställandet av tillsynsplan för tobakslagen

1. Bakgrund

Det riksomfattande tillsynsprogrammet för tobakslagen ingår i det riksomfattande tillsynsprogrammet för miljö- och hälsoskyddet. Tillsynsprogrammet för tobakslagen och styrningen som utfärdas på basis av det för uppläggning av lokala tillsynsplaner grundar sig på det ovan nämnda gemensamma programmet och i programmet överenskomna gemensamma principer och visioner.

Noggrannare bestämmelser om innehåll i och uppläggning av det riksomfattande tillsynsprogrammet för miljö- och hälsoskyddet och de centrala myndigheternas sektorbetingade riksomfattande tillsynsprogram har utfärdats i statsrådets förordning (664/2006). Kommunala tillsynsplaner regleras av statsrådets förordning om kommunala tillsynsprogram för miljö- och hälsoskyddet (665/2006).

Det riksomfattande tillsynsprogrammet för tobakslagen styr tillsynen för tobakslagen i kommunerna samt främjar tillsynens planlighet och kvalitet, samt förenhetligar tillsynen som utförs av kommunerna. Tillsynsprogrammet ska vid behov justeras, dock minst vart tredje år.

2. Allmänt

Tobakslagens (Lag om åtgärder för inskränkande av tobaksrökning (693/1976)) uppgift och syfte

Tobakslagen stadgar om åtgärder, som syftar till att genom inskränkning av tobaksrökning förhindra uppkomsten av de faror och men för hälsan, vilka tobaksrökningen vållar eller vilkas uppkomstrisk den ökar. Lagen har syftet att minska utsättningen för tobaksrök i miljön för alla åldersgrupper. En tyngdpunkt för tillsynen är dock att minska exponeringen för tobaksrök i miljön för personer under 18 år samt att sträva efter att förhindra återkomsten till tobak för minderåriga.

Kommunala tillsynsuppgifter enligt tobakslagen

Enligt tobakslagens 14 a § 1 mom. övervakar kommunen inom sitt område att denna lag och de bestämmelser som utfärdats med stöd av den iakttas. Inom kommunens område sköts uppgifterna enligt denna lag av ett organ som utses av kommunen. Kommunfullmäktige kan besluta att organet kan överföra behörigheter på en tjänsteinnehavare som lyder under det. Organet har dock inte rätt att överföra sin behörighet i fråga om godkännandet av den tillsynsplan som avses i 3 mom. på en underlydande tjänsteinnehavare.

Enligt tobakslagens 17 § 1 mom. ska kommunen på eget initiativ eller på basis av gjorda anmälningar förrätta inspektioner av lagrings- och försäljningsplatser för tobaksprodukter samt övervaka försäljningen av tobaksprodukter och rökdon och deras placering vid försäljningsdisken, placeringen av tobaksautomater, egenkontrollen av försäljningen av tobaksprodukter och rökdon, reklam och annan säljfrämjande verksamhet som gäller tobaksprodukter, rökdon och tobaksimitationer samt iakttagandet av röningsförbud och röningsrestriktioner inom sitt verksamhetsområde.

Om man i samband med inspektion eller på annat sätt upptäcker verksamhet som strider mot bestämmelser, ska kommunen med stöd av tobakslagens 17 § 2 mom. förbjuda verksamhet som strider mot bestämmelserna.

3. Tillsynsprogrammets innehåll

3.1 Målsättningar för planenlighet och tillsynsprogrammet

Målsättningen är att öka planenligheten, effektiviteten och kvaliteten i den kommunala kontroll som krävs i vissa lagar om miljö- och hälsovård genom att ålägga kommunerna att uppställa tillsynsplaner för verkställning av kontrollen. Målet är också att förbättra och förenhetliga den av staten verkställda styrningen av den kommunala tillsynen genom att kräva att Tillstånds- och tillsynsverket för social- och hälsovården, nedan Valvira, i samarbete med övriga centralmyndigheter för miljö- och hälsovården utarbetar ett riksomfattande tillsynsprogram för styrningen av den kommunala tillsynen. Valvira styr länsstyrelserna och kommunerna i skötseln av uppgifter som tillfaller dem med stöd av tobakslagen.

Vad tobakslagen beträffar är målet uttryckligen att förenhetliga kontrollpraxis i hela landet samt på så sätt ställa verksamhetsutövarna i jämställd position inom tillsynen.

Länsstyrelserna styr kommunerna i verkställningen av tobakslagen och med stöd av givna regleringar och bestämmelser inom respektive läns område samt bedömer dessutom de kommunala tillsynsplanerna för tobakslagen och verkställandet av dem.

Enligt tobakslagens 14 § 3 mom. ska det riksomfattande tillsynsprogrammet för tobakslagen innehålla åtminstone följande uppgifter:

- 1) allmän definition av innehållet i kontrollerna;
- 2) grunderna för riskvärderingen av de olika tillsynsobjekten och för hur kontrollfrekvensen för objekten bestäms;
- 3) bedömning av behovet av provtagning jämte anvisningar;
- 4) metoder för utvärdering av de tillsynsplaner som avses i 14 a § 3 mom.; och
- 5) metoder för utvärdering av tillsynsprogrammet.

Enligt 5 § i förordningen (664/2006) om tillsynsprogram ska tillsynsprogram utöver de ovan nämnda frågorna även innehålla bland annat följande: genomsnittlig inspektionstid för olika typer av tillsynsobjekt, styrning av provtagningsverksamheten och tillsynsprojekten samt anvisningar om rapportering.

3.2 Tillsynens avgifter

Enligt tobakslagens 25 a § 1 mom. ska kommunen hos näringsidkarna ta ut en avgift enligt en av kommunen godkänd taxa för kontroller och provtagningar som ingår i den kommunala tillsynsplanen med undantag för övervakningen av försäljningen av tobaksprodukter. Avgiftsbelagd är även tillsynen över efterlevnaden av föreskrifter som meddelats med stöd av den kontroll som ingår i den kommunala tillsynsplanen, när föreskrifterna har meddelats med anledning av att bestämmelserna i tobakslagen inte har följts.

Enligt 25 a § 2 mom. i tobakslagen ska kommunen hos den som ansöker om tillstånd att sälja tobaksprodukter ta ut en avgift för försäljningstillståndet enligt den taxa som kommunen godkänt. Dessutom ska kommunen hos innehavaren av ett försäljningstillstånd ta ut en årlig övervakningsavgift för varje försäljningsdisk enligt den taxa som kommunen fastställt för övervakning av försäljningen och åtgärder i samband med övervakningen. Den årliga övervakningsavgiften täcker såväl den övervakning som de övervakningsåtgärder som ingår i kommunens övervakningsplan och i den övriga försäljningen.

Kommunen beslutar om grunderna och taxan för avgifterna. Kommunen ska dock bestämma avgifterna så att beloppet motsvarar högst kostnaderna från åtgärderna. Debiteringen av avgifterna kan ske först när kommunen har en av ett organ godkänd tillsynsplan, på basis av vilken inspektionerna verkställs, med undantag för övervakningen av försäljningen av tobaksprodukter.

3.3 Kommunal tillsynsplan för tobakslagen

Upprättandet av den kommunala tillsynsplanen för tobakslagen regleras av tobakslagen, statsrådets förordning om kommunala tillsynsplaner för miljö- och hälsovård och det riksomfattande tillsynsprogrammet för tobakslagen.

Enligt tobakslagens 14 a § 3 mom. ska kommunen utarbeta och godkänna en plan för övervakningen av tobakslagen (kommunal tillsynsplan) så att tillsynen är av hög kvalitet och regelbunden samt förebygger sanitära olägenheter.

Tillsynsplanen ska innehålla minst följande uppgifter:

- 1) definition av innehållet i kontrollerna;
- 2) kontrollfrekvensen för tillsynsobjekten;
- 3) provtagningar och undersökningar som sker genom kommunens försorg;
- 4) utvärdering av verkställandet av tillsynsplanen; och
- 5) laboratorier som tillsynen stödjer sig mot.

Enligt tobakslagens 14 a § 4 mom. ska den kommunala tillsynsplanen beakta det riksomfattande tillsynsprogrammet enligt 14 §. Tillsynsprogrammet ska ses över vid behov, dock minst vart tredje år.

Närmare bestämmelser om innehållet i tillsynsplanerna, de kontroller som ingår i tillsynsplanerna, kontrollfrekvensen för tillsynsobjekten, provtagning och utvärdering av tillsynsplanerna utfärdas genom förordning av statsrådet.

Enligt 3 § i statsrådets förordning (665/2006) om kommunala tillsynsplaner för miljö- och hälsoskyddet ska den kommunala tillsynsplanen åtminstone ange:

- 1) inspektionernas innehåll;
- 2) kontrollfrekvensen för tillsynsobjekten eller för olika typer av tillsynsobjekt;
- 3) den genomsnittliga inspektionstiden;
- 4) provtagning och provundersökning som sker genom kommunens försorg; och
- 5) utvärdering av tillsynsplanen.

3.4 Tillsynsplanens och tillsynens karaktär

Kommunen ska före slutet av kalenderåret innan planperioden inlämna den godkända tillsynsplanen till länsstyrelsen. Länsstyrelsen styr inom länets område kommunerna i verkställigheten av tobakslagen och de bestämmelser och föreskrifter som utfärdats med stöd av den samt bedömer och utvärderar dessutom de kommunala tillsynsplaner som gäller övervakning av tobakslagen.

Den av kommunen upplagda tillsynsplanen för miljö- och hälsoskyddet, som innehåller detaljerade planer för olika sektorer, godkänns av ett organ bestående av flera medlemmar som ansvarar för det kommunala miljö- och hälsoskyddet. Om något annat kommunalt organ fungerar som tillsynsmyndighet i enlighet med tobakslagen, ska planen i så fall godkännas av organet ifråga. När myndigheten godkänner tillsynsplanen ska denne även notera metodiken för uppföljning.

Regelbunden kontroll enligt tobakslagen kan exempelvis vara:

- kontroll av röningsförbud och -begränsningar
- kontroll av säljplatser för och försäljning av tobaksprodukter
- kontroll av försäljning av rökdon
- kontroll av placering av automatiska säljapparater
- kontroll av reklam för tobak, tobaksprodukter, tobaksimitationer och rökdon samt av annan säljfrämjande verksamhet

Utöver den regelbundna kontroll som ingår i den kommunala tillsynsplanen ska man dessutom beakta annan övervakning som avses i tobakslagen och som hör till kommunens uppgifter samt reservera resurser av arbetstid

och personal för den. Sådan annan tillsyn, som inte behöver vara regelbunden, är olika typer av plötsligt påkomna kontrollfall som inte ingår i tillsynsplanen, såsom klagomål som gäller försäljning av tobak till minderåriga, brott mot försäljningstillstånd, tobaksreklam eller brott mot rökförbud samt utredningar och tillsynsåtgärder beträffande dessa. Dessutom kräver verksamheten som expert, rådgivare och handledare i frågor gällande tobakslagen resurser.

Arbetsfördelningen mellan Valvira och kommunerna i kontrollen av tobaksreklam

Utöver kommunerna övervakar även Valvira efterlevnaden av förbudet mot reklam och annat säljfrämjande. Valvira kontrollerar utvecklingen och effekterna av reklam och annat säljfrämjande verksamhet samt ger vid behov tolkningsanvisningar för att åstadkomma generella verksamhetsprinciper och en enhetlig tillsynspraxis i hela landet.

Arbetsfördelningen mellan Valvira och kommunerna i kontrollen av reklam avgörs till stor del av huruvida marknadsföringsåtgärder som förbjuds i tobakslagen kan stoppas effektivt med kommunala åtgärder eller om saken gäller mera omfattande förbjuden verksamhet, som förutsätter riksomfattande beslutsfattning. Valvira kan skrida till åtgärder som krävs i lagen, om det är fråga reklam eller annat säljfrämjande som verkställs riksomfattande i flera län eller samtidigt i flera kommuner. Det är då ofta fråga om reklam eller annat säljfrämjande som har beställts eller verkställts av en tillverkare, importör eller centralrörelse. Valvira kan dessutom avgöra ett reklamärende gällande enskild reklam som verkställts i ett kommunområde, om fallet kräver ny tolkning av tobakslagen.

Kommunens tillsynsmyndighet kontrollerar att man inte bryter mot tobakslagens förbud mot reklam och säljfrämjande inom kommunens område. Kommunen ska särskilt övervaka att företagare *verksamma inom dess område* inte bryter mot förbudet mot reklam eller säljfrämjande. Exempelvis upprepande eller förnyande av reklam i publikationer som distribueras till privata hushåll kan effektivt stoppas med kommunala åtgärder. Möjliga åtgärder med stöd av tobakslagen är att kommunen meddelar förbud, förelägger vite eller ger en skriftlig anmärkning eller varning såvida inte den lagstridiga verksamheten upphör på frivillig väg.

En förutsättning för effektiv tillsyn är att informationen om uppenbar, vidsträckt verkställd verksamhet för reklam eller främjande av försäljning når Valvira så fort som möjligt. Personen som utför kontrollen ska genast underrätta Valvira om sina observationer. Samtidigt bör man lägga fram en utredning om var och när reklamen har verkställts, samt eventuella uppgifter om parten som har igångsatt eller beställt reklamen.

Reklam och säljfrämjande är verksamhet under ständig förändring. Det är därför inte möjligt att i tillsynsplanen förutse alla metoder för reklam och främjande av försäljning.

4. Allmän specificering av innehåll i inspektioner

Inspektioner kan riktas mot lokaler, verksamhetsmetoder, omständigheter, dokument och produkter. En enskild inspektion kan innefatta inspektion av hela objektet eller inspektion av bara ett delområde. Enligt förordningen (664/2006) om tillsynsprogram kan inspektioner omfatta provtagning och mätningar i syfte att bedöma eventuella sanitära olägenheter som tillsynsobjektet, den verksamhet som bedrivs eller de produkter som tillverkas i tillsynsobjektet eller de tjänster som man tillhandahåller där kan medföra samt bedöma säkerheten och överensstämmelsen med bestämmelserna i fråga om dem. Ett besök enbart för provtagning kan inte anses vara en inspektion.

Ur specificeringen av inspektioner ska framgå vilken lag och vilka åtgärder omfattas av inspektionerna över olika typer av tillsynsobjekt och tillsynsobjekt. Inspektionerna kan också omfatta åtgärder enligt flera miljö- och hälsoskyddslagar.

Över en inspektion ska avfattas ett inspektionsprotokoll som tillställs de berörda till kännedom. I praktiken skrivs den två exemplar, varav ett skickas undertecknat av inspektören till objektet för inspektionen. Vid behov kan inspektionsberättelsen tillsändas även andra myndigheter till kännedom.

Vid specificeringen av genomsnittlig tid för inspektion av en typ av tillsynsobjekt ska man åtminstone beakta inspektionens syfte, förberedelsen av inspektionen, inspektionens innehåll samt avfattandet av inspektionsrapporten. För en inspektion bör i tillsynsplanen reserveras minst två timmar, men mer krävande objekt kan kräva upp till en persondag.

Syftet med de tillsynsinspektioner som genomförs med stöd av tobakslagen är att inspektera lagenligheten i objektets verksamhet och lokaler. Om man under en inspektion eller annars noterar att verksamheten strider mot bestämmelserna, ska kommunen förbjuda den regelvidriga verksamheten. Ett förbud kan förstärkas med vite eller hot om tvångsutförande. Andra möjliga åtgärder som anges i 33 a § i tobakslagen är skriftlig anmärkning och varning som är förutsättningar för att ett detaljhandelsstillstånd för tobaksprodukter ska kunna återkallas.

Kontrollinspektioner är beroende av kontrollen av verkställandet av det av utfärdade anvisningar och föreskrivningar, exempelvis uppföljning av villkor i beslut och kontroll av föreskrivning om rättelser. Även för kontrollinspektioner skrivs alltid ett inspektionsprotokoll.

4.1 Inspektion av säljplats för tobak

Försäljningen av tobaksprodukter och rökdon och frågor som rör försäljningstillstånd för tobaksprodukter samt egenkontroll, reklam och reklam av tobaksimitationer inspekteras enligt den bilagda inspektionsblanketten och medföljande detaljerade anvisningar (bilaga 2). Det är lämpligt att på säljplatsen samtidigt granska också försäljningen av nikotinpreparat.

Tyngdpunkter för inspektion av egenkontroll av tobak

Vid inspektioner av egenkontrollen för försäljningen tobaksprodukter och rökdon ska man särskilt uppmärksamma huruvida minutförsäljningsställen och automatiska säljapparater för tobaksprodukter och rökdon har **väl synligt** framsatt den i 11 § i social- och hälsoministeriets förordning (225/1977, nedan tobaksförordningen) avsedda **hälsovarningen** med följande meddelande:

**“Försäljning av tobak till personer under 18 år är förbjuden.
Tobak skapar beroende och skadar hälsan”.**

I egenkontrollplanen granskas särskilt huruvida det av planen framgår var det anslag som krävs i tobaksförordningen har satts upp, så att de kunder som kommer till försäljningsstället kan se det utan problem. I bilaga 2 finns detaljerade anvisningar om granskningen av egenkontrollen.

Tyngdpunkter för inspektion av tobaksförsäljning

Beträffande försäljningen av tobaksprodukter kontrolleras att bestämmelserna i 10 b § i tobakslagen efterlevs.

Den som säljer tobaksprodukter inom detaljhandeln ska ha ett detaljhandeltillstånd som beviljats av den kommun där försäljningsplatsen ligger. Detaljhandeltillståndet ger rätt till återförsäljning av tobaksprodukter i näringsverksamhet.

Särskild vikt bör fästas vid tobaksprodukternas placering på försäljningsplatsen, så att försäljaren av tobaksprodukter har möjlighet att kontinuerligt övervaka köpsituationen. Dessutom är det viktigt att kontrollera att antalet försäljningsdiskar på försäljningsplatsen överensstämmer med de uppgifter som innehavaren av tillståndet tidigare meddelat kommunen.

Enligt 10 b § 5 mom. i tobakslagen ska försäljningstillståndet vara framlagt för kunderna vid försäljningsdisken. Vid varje försäljningsdisk ska det finnas en handling som kommunen skickat tillsammans med tillståndsbeslutet och som visar att försäljningsstället i fråga beviljats försäljningstillstånd och som innehåller andra väsentliga uppgifter om tillståndet.

Beträffande försäljningen av tobaksprodukter kontrolleras dessutom att bestämmelserna i 7 § och 7 a § i tobakslagen efterlevs.

Med undantag av cigarrer får tobak säljas bara i detaljhandelsförpackningar. I tobakslagen ingår bestämmelser om minimistorleken på detaljhandelsförpackningar. Denna bör ses över i synnerhet efter att övergångstiden för tobakslagen har gått ut.

Tobaksprodukter ska vara försedda med märkningar på det sätt som avses i tobakslagen och social- och hälsoministeriets förordning (641/2002). Särskild vikt ska fästas vid att varningarna har tryckts på alla förpackningar som används inom detaljhandeln av tobaksprodukter på deras mest synliga yttre yta, dvs. på den största yta som är direkt synlig för köparna i en köpsituation när produkten är framlagd för försäljning.

Det är dessutom viktigt att kontrollera att det förbud som anges i tobakslagens 7 a § efterlevs: På tobaksprodukternas förpackningar får inte finnas text som strider mot tobakslagens 7 a § och som anger en lägre grad av skadlighet (t.ex. light, mild, superlight, låg tjärhalt osv.) eller påståenden om att produkten är brandsäker. Detta gäller också exponeringen av tobaksprodukter i butiker.

Den övervakningsblankett som ska användas vid inspektioner som utförs med stöd av tobakslagen på de ställen som säljer tobaksprodukter samt detaljerade anvisningar för granskningen av försäljningen finns i bilaga 2.

Tyngdpunkter för inspektion av tobaksreklam

Förbudet mot reklam för tobak omfattar också säljplatser; butiksreklam är helt och hållet förbjuden. Totalförbud mot reklam innebär att även indirekt reklam och annat säljfrämjande är helt förbjudna. På säljplatserna för tobak ska man därför även alltid kontrollera att reklamförbudet efterlevs vad gäller tobak, alla tobaksprodukter (bl.a. cigarrer, cigaretter, piptobak, tuggtobak), rökdon och tobaksimitationer (exempelvis chokladsötsaker som påminner om cigarettaskar).

Vid inspektion av reklam och säljfrämjande bör noteras att utöver traditionell reklam i media är även annan kommersiell information till konsumenterna förbjuden och i försäljningsdiskarna i synnerhet exponeringen av produkter. Även förpackningen som sådan fungerar som reklammedium. Exponering av förpackningen, dess illustrationer och texter ingår i säljfrämjande åtgärder som riktas till konsumenterna. Därför kan dessa bedömas utifrån tobakslagens bestämmelser om reklam. Vid inspektioner ska man fästa särskild vikt vid säljfrämjande verksamhet riktad till minderåriga, unga och övriga s.k. svaga konsumentgrupper.

Detaljerade anvisningar om övervakningen av butiksreklam finns i bilaga 2.

4.2 Kontroll av förbud mot och begränsningar av rökning

När det gäller objekt som uppräknas i tobakslagens 12 § ska man kontrollera att rökning är förbjuden och att rökförbudet efterlevs. Enligt tobakslagens 12 § är rökning förbjuden:

- 1) i lokaler som är avsedda för barn på daghem eller elever vid läroanstalter samt på sådana utomhusområden vid daghem eller läroanstalter som främst är avsedda för personer som inte fyllt aderton år;
- 2) i lokaler som är reserverade för allmänheten och kunderna vid ämbetsverk, myndigheter och liknande offentliga inrättningar;
- 3) vid offentliga tillställningar som arrangeras i lokaler till vilka allmänheten har obehindrat tillträde;
- 4) i lokaler på allmänna kommunikationsmedel; och
- 5) i gemensamma samt för allmänheten och kunder avsedda lokaler på en arbetsplats, om inte annat bestäms nedan.

Om en näringsidkare tillåter tobaksrökning i sin förplägnadsrörelsens serveringsutrymme utomhus eller inom något annat område utomhus som är i hans besittning, ska han se till att tobaksrök inte sprider sig till förplägnadsrörelsens lokaler genom öppna fönster, dörrar eller andra öppningar eller via ventilationen.

I bilaga 3 finns den övervakningsblankett jämte förklaringsdel som ska användas vid inspektioner som utförs med stöd av tobakslagen av restauranger och andra förplägnadsrörelser.

Metoder för användning vid inspektioner

Vid besök för inspektioner med stöd av tobakslagen används främst bedömningar som bygger på sensoriska observationer. Det finns rök i luften, om röken syns, ger lukt eller känns. Röken kan registreras sensoriskt om den finns, utom då exempelvis personen som utför inspektionen har en sjukdom eller ett förfång (exempelvis röker själv) som påverkar luktsinnet, som förhindrar sensorisk bedömning med hjälp av luktsinnet. Oftast räcker således vid myndighetsinspektioner att bedöma rökfrihet med hjälp av sensoriska observationer. Om det inte går att utföra sensoriska observationer, kan man utvärdera spridningen av tobaksrök exempelvis med hjälp av undersökningar med spårrök.

Utgående från tillsynsmyndighetens eget omdöme kan man i eventuella tveksamma fall och tvistlägen ta ett kort luftprov av engångskaraktär, med att med en pump suga in luft genom en provupptagare. Mätning av luftens rökhalt med aktiv provtagning kräver att man är förtrogen med provtagningen samt i förväg anskaffar provtagningsapparat och uppsamlare för inspektionen, exempelvis från Arbetshälsoinstitutet. Vid eventuell provtagning med aktiv provtagare för inspektionen följs Arbetshälsoinstitutets anvisningar.

För den ändamålsenliga användningen av kommunala tillsynsresurser är det viktigt att man anlitar metoden för aktiv provtagning endast i undantagsfall, då man inte kan använda sensorisk bedömning eller analys med spårrök, eller efter myndighetens eget omdöme i oklara fall och situationer av tvist.

Besök för inspektion av rökfrihet kan främst utföras dagtid under normal tjänstetid såvida inte saken gäller kvälls- eller nattrestauranger.

5. Riskbedömning och inspektionsfrekvens hos inspektionsobjekt

Skadorna från tobak förebyggs bäst genom att minska antalet nya rökare. I praktiken inleds rökandet och vanebildande av rökandet i tämligen ung ålder, för många redan innan de har nått åldern som ger rätt att köpa tobak. Just i detta skede har förebyggande åtgärder den största totala effekten på främjandet av hälsan. Effektiv kontroll av tobakslagen förebygger rökning bland unga genom att påverka åtkomsten av och efterfråga på tobak samt effektivera tillsynen över rökförbud som ställts för att begränsa rökning.

Regelbunden tillsyn för tobakslagen kan verkställas som ingående i annan tillsyn för miljö- och hälsoskyddet över ett objekt. Exempelvis i samband med inspektioner i livsmedelbutiker och kiosker som sker med stöd av en annan lag om miljö- och hälsoskyddet är det naturligt att man också för tobakslagen kontrollerar tobaksförsäljning och reklamförbud, samt på basis av läkemedelslagen försäljning av preparat för nikotinersättande behandling. Om möjligt kan man också utreda om objektet lagstridigt säljer munsnus. Observationer av snus anmäls till polisen. Då det under säljförbud varande snuset pga. lätt fördärlighet förvaras i kylapparater avsedda för livsmedel kan efterlevnaden av säljförbudet på snus kontrolleras exempelvis i samband med inspektioner med stöd av livsmedelslagen. Hos objekt som underordnas hälsoskyddslagen, exempelvis daghem och läroinrättningar, kan man i samband med inspektioner samtidigt kontrollera att objekten efterlever tobakslagen.

De lagliga grunderna för en inspektion ska framgå ur såväl tillsynsplanen (för i förväg planerade inspektioner) som inspektionsprotokollet som skrivs efter inspektionen.

Kommunerna bör inleda utredningar om vilka tillsynsobjekt som med stöd av tobakslagen blir ställda under regelbunden kontroll samt bedöma riskerna hos objekten. Tillsynsobjekt av en helt ny typ och objekt som inte har förfaranden för tillstånd, anmälan eller godkännande innebär särskilda utmaningar för kommunerna. De är inte sedan tidigare kända för tillsynsmyndigheten, men kontrollen av dem tillfaller kommunen.

Bilaga 1 har en tabell med inspektionsfrekvenser för de objekttyper som underordnas tobakslagen.

6. Tid som åtgår för inspektioner

Då man definierar tiden som i snitt åtgår för inspektioner av olika typer av tillsynsobjekt ska man åtminstone beakta inspektionens syfte, förberedelsen av inspektionen, innehållet i inspektionen samt utformningen av inspektionsprotokollet. Tillsynsplanen bör helst reservera minst två timmar för en inspektion, men mer krävande objekt kan kräva upp till en persondag.

7. Tillsynsprojekt

Valvira leder och övervakar tillsammans med länsstyrelserna tillsynsprojekt för orientering av den kommunala tillsynen. Länsstyrelserna kan dessutom ha egna regionala tillsynsprojekt.

Dessa tillsynsprojekt kan innefatta bl.a. inspektioner, mätningar och provtagningar. Kommunala tillsynsplaner ska även reservera tid och resurser för verkställning av årliga tillsynsprojekt. De riksomfattande och regionala tillsynsprojekten ingår i kommunens planenliga och regelbundna kontroll. De verkställer den kommunala tillsynen koordinerat och effektivt.

8. Tyngdpunkter i tillsynen för tobakslagen under tillsynsprogramperioden (2008-2010)

8.1 Kontroll av säljplatser för tobaksprodukter och rökdon

Kommunala tillsynsprogram skall särskilt beakta

- kontrollen av reklam riktad till minderåriga samt
- kontrollen av efterlevnaden av säljförbudet gällande minderåriga

Tyngdpunkten i kontrollen av säljplatser för tobaksprodukter och rökdon är att hindra minderåriga från att börja röka samt för dem stoppa tillgången på tobaksprodukter och lockelsen i rökandet. Huvudvikten av tillsynen under tillsynsprogramperioden (2008-2010) ligger därför på följande punkter:

De säljplatser och automatiska säljapparater med tobaksprodukter och rökdon som finns i närheten av läroinrättningar, fritids- och klubblokaler som huvudsakligen är avsedda för elever under 18 år och av platser avsedda för andra under 18 år. I punkterna ifråga inspekteras egenkontroll, försäljning och uppvisning av, och butiksreklam för tobaksprodukter och rökdon. Som tidpunkt för inspektionerna rekommenderas exempelvis tiden då skolorna börjar på hösten.

8.2 Kontroll av förbud och begränsningar mot rökning

I kommunala tillsynsplaner ska särskilt beakta

- restauranger med särskilt rökrum som har godkänts av myndigheten för byggnadstillsyn
- restauranger med totalförbud mot rökning

Övriga tyngdpunkter i kontrollen av förbud mot och begränsningar av tobaksrökning under perioden för tillsynsprogrammet är lokaler avsedda för daghemsbarn och elever på läroinrättningar samt de utomhusutrymmen vid dessa som huvudsakligen är avsedda för dem under 18 år.

Tyngdpunkter i det riksomfattande tillsynsprogrammet för tobakslagen programperioden 2008-2010

Verksamhetsår	2008	2009	2010
Temat för tillsynen	Tillsynsobjekt (särskilda motiv och anvisningar)	Tillsynsobjekt (särskilda motiv och anvisningar)	Tillsynsobjekt (särskilda motiv och anvisningar)
Förbud och begränsningar mot rökning	– Restauranger som har beviljats övergångsperiod – Restauranger med särskilt rökrum – Restauranger med totalförbud mot rökning (särskilt kvälls- och nattrestauranger)	Lokaler inomhus avsedda för barn på daghem och elever i läroinrättningar samt utomhusutrymmen i dessa som huvudsakligen är avsedda för personer under 18 år.	Lokaler inomhus avsedda för barn på daghem och elever i läroinrättningar samt utomhusutrymmen i dessa som huvudsakligen är avsedda för personer under 18 år.
Försäljning av och reklam för tobaksprodukter och rökdon samt reklam för tobaksimitationer	De säljplatser och automatiska säljapparater med tobaksprodukter och rökdon som finns i närheten av de läroinrättningar, fritids- och klubblokaler som huvudsakligen är avsedda för elever under 18 år och av platser avsedda för andra under 18 år. Butiksreklam för och exponering av tobak, tobaksprodukter och rökdon samt tobaksimitationer i synnerhet på servicestationer och detaljförsäljningsdiskar inom de stora dagligvarukedjorna.		

9. Utvärdering av verkställande av kommunala tillsynsplaner

Kommunen ska årligen utvärdera verkställningen av tillsynsplanen. Verkställandet bedöms av de av flera medlemmar bestående verksamhetsorgan som ansvarar för miljö- och hälsoskyddet. Bedömningen tillämpas på utvecklandet av tillsynen över det lokala miljö- och hälsoskyddet, säkrandet av tillsynens kontinuitet och uppläggandet av nya planer. Utvärderingen ska beskriva inspektionernas omfattning, antal inspektioner per typ av tillsynsobjekt samt placeringen av inkomsterna från tillsynen.

Vid utvärderingen av tillsynsplanen granskas i vilken utsträckning den planerade verksamheten och de därmed planerade inspektionerna har förverkligats. Tillsynens omfattning bedöms per typ av tillsynsobjekt. Omfattningen beskrivs exempelvis med att bifoga utvärderingen en utredning om antalet verkställda inspektioner per typ av tillsynsobjekt och om deltagande i tillsynsprojekt. Vid behov uppges orsaker eller motiv till att mål eventuellt inte har uppnåtts, eller eventuella avvikelser samt nödvändiga åtgärder (ex. beslut, resursändringar, ändringar i verksamheten, precisering av tyngdpunkter), för att målen uppnås nästa inspektionsperiod.

Andra kriterier för bedömningen är verkställandet av tillsynen över tyngdpunkterna i det riksomfattande tillsynsprogrammet för tobakslagen och av egna lokala tyngdpunkter. Vid utvärderingen är det praktiskt att även granska tiden som har åtgått till olika inspektioner och objekt och jämföra den med planerade tidsanvändning. Dessutom kan man presentera antal och art av missförhållanden som har framkommit under inspektionerna samt den kommunala myndighetens åtgärder för att rätta till missförhållanden och ställa förhållandena på lagenlig nivå.

Vid utvärderingen av verkställande kan man framföra en uppskattning av tillräckligheten i resurserna relativt behovet och planerad verksamhet, samt hur mycket resurser som har använts för tillsynsuppgifter planerade på förhand och hur mycket för andra. Man bör precisera placeringen av personalresurser i tillsyn för olika lagar.

Länsstyrelserna styr kontrollen av tobakslagen inom sina områden. Länsstyrelserna utvärderar även de kommunala tillsynsplanerna för tobakslagen samt uppföljer verkställningen av planerna.

10. Anvisningar om rapportering

Kommunen ska årligen före slutet av mars året efter planåret tillsända länsstyrelsen en av ett organ bestående av flera medlemmar godkänd utredning om verkställandet tillsynsplanen för miljö- och hälsoskyddet.

Den kommunala tobakstillsynsmyndigheten samt länsstyrelsen är förpliktiga att på anmodan kostnadsfritt tillsända Valvira information om inspektioner, tillsynsåtgärder, tillsynspersonal, avgifter samt andra uppgifter om tillsynen för styrning, uppföljning, rapportering och statistik gällande tillsynen för tobakslagen. Tillsynsmyndigheten ska leverera uppgifterna ifråga på det sätt som Valvira bestämt.

Centralförvaltningen har under utveckling ett objekt- och tillsynsdatasystem för miljö- och hälsoskyddet, som när det bli klart, underlättar rapporterandet om tillsynsdata. Det ges närmare information om detta när systemet blir klart att tas i bruk.

Genomförandet av tillsynsplanerna för tobakslagen rapporteras till länsstyrelserna på den datainsamlingsblankett som finns i bilaga 4 till detta program.

11. Utvärdering av verkställande av tillsynsprogram

De kommunala tillsynsplanerna och kommunala bedömningarna bildar utgångspunkten för utvärderingarna av verkställningarna av planerna för tillsynsprogrammen. Den av länsstyrelserna länsvis verkställda utvärderingen av tillsynsplanerna och verkställandet av dem bildar även grunden för bedömning av tillsynsprogrammet.

På basis av den av kommunerna och länen verkställda bedömningen kan man granska styrbarheten av det riksomfattande tillsynsprogrammet för tobakslagen samt hur de i tillsynsprogrammet uppställda målen har uppnåtts.

Vid utvärderingen av verkställandet av tillsynsprogrammet granskas hur tillsynsplanerna har beaktat det riksomfattande tillsynsprogrammet och tyngdpunktsområdena för tillsynsprogrammet. Samtidigt bedöms i vilken omfattning den regelbundna tillsynen för tobakslagen har verkställts i kommunerna. Omfattningen av tillsynen bedöms riksomfattande per typ av tillsynsobjekt samt utreds deltagandet i tillsynsprojekt.

Väsentligt vid utvärderingen av verkställandet tillsynsprogram är att man också granskar varför mål inte har uppnåtts och om uppnåendet av målen under följande programperiod kunde förbättras genom ändring av programmets tyngdpunkter eller andra metoder för styrning.

BILAGA 1. TABELL PÅ INSPEKTIONSFREKVENSER FÖR TOBAKSLAGENS OBJEKTTYP

Inspektionsfrekvens	Objekttyp enligt tobakslagen
En gång i året (år 2008)	- Restaurang eller annan förplägnadsrörelse med övergångsperiod - Restaurang eller annan förplägnadsrörelse med särskilt rökrum
En gång i året	- De säljplatser och automatiska säljapparater med tobaksprodukter och rökdon som finns i närheten av läroinrättningar, fritids- och klubblokaler som huvudsakligen är avsedda för elever under 18 år och av platser avsedda för andra under 18 år - Butiksreklam för och uppvisning av tobaksprodukter och rökdon samt tobaksimitationer, i synnerhet på servicestationer och i minutsäljpunkter hos stora dagligvarukedjor.
En gång vart tredje år	- Lokaler inomhus avsedda för barn på daghem och elever i läroinrättningar samt utomhusutrymmen i dessa som huvudsakligen är avsedda för personer under 18 år. - Alla förplägnadsrörelser inkl. restauranger med totalförbud mot rökning
En gång vart tredje eller vart femte år	- Automatiska säljapparater på andra platser (se ovan) - Övriga säljplatser med tobaksprodukter och rökdon
En gång vart tredje år eller mer sällan	- Övriga objekt enligt tobakslagen

BILAGA 2. BLANKETT FÖR INSPEKTION AV SÄLJPLATS MED TOBAK

INSPEKTION AV SÄLJPLATS MED TOBAK

Inspektörens kontaktuppgifter _____

Tillståndsinnehavarens namn _____

FO-nummer _____

Säljplatsens tillståndsnummer _____

Säljplatsens namn _____

Säljplatsens adress _____

Postnummer _____ Postanstalt _____

Telefonnummer _____

Ansvarspersonens namn (gäller även automatiska säljapparater: ägaren/innehavaren/ansvarig skötare av placeringsplatsen/person som utsetts för uppgiften) _____

Ansvarspersonens ställning i företaget _____

Ansvarspersonens telefonnummer _____ Fax _____

Ansvarspersonens e-postadress _____

Personer som deltog i inspektionen _____

Datum för inspektionen _____

GRUND FÖR INSPEKTION

- Inspektion på basis av kommunens tillsynsplan för tobakslagen
- Annan tillsynsinspektion för miljö- och hälsovården
- Inspektion på basis av anmälan/klagomål
- Kontrollinspektion
- Inspektion för tillsynsprojekt

TYP AV OBJEKT

☐ Livsmedelsaffär	☐ Restaurang/kafé
☐ Kiosk	☐ Trafikmedel
☐ Servicestation	☐ Automatisk säljapparat
☐ Varuhus	☐ Annat, vad: _____

1. EGENKONTROLLPLAN (Tobakslagens 10 § 2 mom., SHM:s förordning om egenkontrollplan 99/2009)

	Ja	Nej
1.1 Har objektet en skriftlig egenkontrollplan för tobaksförsäljningen.....	☐	☐
1.2 Har egenkontrollplanen utarbetats och genomförts enligt SHM:s förordning.....	☐	☐
1.3 Framgår det av egenkontrollplanen var anslaget om säljförbud enligt tobaksförordningens 11 § (se punkt 2) har satts upp så att det lätt kan observeras av de kunder som besöker försäljningsdisken.....	☐	☐

2. ANSLAG OM SÄLJFÖRBUD PÅ FÖRSÄLJNINGSDISKEN INOM DETALJHANDELN (Tobakslagens 10 § 1 mom., tobaksförordningens 11 §)

	Ja	Nej
2.1 Säljer man tobaksprodukter/rökdon till minderåriga hos objektet.....	☐	☐
2.2 Har försäljningsdisken följande anslag: "Försäljning av tobak till personer under 18 år är förbjuden. Tobak skapar beroende och skadar hälsan"	☐	☐
2.3 Är anslaget tydligt exponerat och väl synligt för kunderna.....	☐	☐

3. FÖRSÄLJNINGSTILLSTÅND FÖR TOBAKSPRODUKTER (Tobakslagens 10 b §)

	Ja	Nej
3.1 Är tobaksprodukterna på försäljningsstället så placerade att försäljaren har möjlighet att kontinuerligt övervaka köpsituationen	☐	☐
3.2 Motsvarar antalet försäljningsdiskar för detaljhandel och deras placering de uppgifter som tidigare meddelats myndigheterna.....	☐	☐
3.3 Är tillståndsdokumentet framlagt på försäljningsdisken.....	☐	☐
3.4 Är tillståndsdokumentet tydligt exponerat och väl synligt för kunderna.....	☐	☐

4. DETALJHANDELSFÖRPACKNINGAR FÖR TOBAKSPRODUKTER (Tobakslagens 7 § och 7 a §, tobaksförordningens 1–8 §)

	Ja	Nej
4.1 Cigaretter och andra tobaksprodukter säljs i detaljhandelsförpackningar.....	☐	☐
4.2 Tobaksprodukter säljs bara i detaljhandelsförpackningar som innehåller den minimimängd av respektive tobaksprodukt som anges i tobakslagen.....	☐	☐
4.3 Har detaljhandelsförpackningarna för tobaksprodukter och övriga försäljningsförpackningar som används i detaljhandeln försetts med sådana hälsovarningar som avses i 1–4 § i SHM:s förordning (641/2002).....	☐	☐
a) allmänna varningar.....	☐	☐
b) särskilda varningar.....	☐	☐
4.4 Har cigarettförpackningarna påskrifter om skadliga ämnen (tjära, nikotin, kolmonoxid).....	☐	☐
4.5 Är cigarettprodukterna märkta med partinummer eller motsvarande uppgifter så att orten och tiden för produkternas tillverkning kan utredas	☐	☐
4.6 Är märkningarna påtryckta så att de inte kan lösgöras eller på annat sätt avlägsnas	☐	☐
4.7 Är märkningarna påtryckta så att övriga texter/ bilder på förpackningen/öppnandet av förpackningen på inget sätt döljer/söndrar/förvränger märkningarna eller annars försvårar läsligheten av dem.....	☐	☐
4.8 Om varningar eller påskrifter på andra tobaksprodukter än cigaretter är fästa med självhäftande etiketter, kan de möjligen lösgöras	☐	☐
4.9 Är cigarrer som säljs styckvis försedda med vederbörliga förpackningsmärknings.....	☐	☐
4.10 Används på förpackningar för tobaksprodukter uttryck, benämningar eller bilder eller andra märken som låter påskina att tobaksprodukten ifråga är brandsäker eller mindre skadlig än andra.....	☐	☐

5. TOBAK SOM ÄR AVSEDD FÖR ORALT BRUK, DVS. MUNSNUS (Tobakslagens 10 a §)

	Ja	Nej
5.1 Säljer, överlåter eller förvarar granskningsobjektet eller tillåter objektet förvaring av	☐	☐

tobak för oralt bruk.....

6. AUTOMATISK SÄLJAPPARAT (Tobakslagens 11 § och 10 b § 5 mom., tobaksförordningens 11 §)

Ja Nej

6.1 Sker försäljning ur automatisk säljapparat under övervakning .....

6.2 Har säljapparaten även placerats så att dess användning
oavbrutet kan övervakas.....

6.3 Har försäljningsdisken följande anslag: "Försäljning av tobak till
personer under 18 år är förbjuden. Tobak skapar beroende och skadar hälsan"...

6.4 Är anslaget tydligt exponerat och väl synligt för kunderna.....

6.5 Har försäljningsdisken tillståndsdokumentet framlagt.....

6.6 Är tillståndsdokumentet tydligt exponerat och väl synligt för kunderna.....

**7. REKLAM, INDIREKT REKLAM OCH ANDRA SÄLJFRÄMJANDE ÅTGÄRDER FÖR
TOBAK, TOBAKSPRODUKTER, RÖKDON OCH TOBAKSIMITATIONER (Tobakslagens 7 a § 3 mom.
och 8-9 §)**

Ja Nej

7.1 Finns det reklam för tobaksprodukter och rökdon hos objektet.....

7.2 Finns det indirekt reklam hos objektet (ex. Marlboro-kläder, Camel-skor).....

7.3 Är exponeringen av tobaksprodukter reklamässig .....

7.4 Används vid exponeringen uttryck, benämningar, varumärken eller bilder eller
andra märken som låter påskina att tobaksprodukten i fråga är brandsäker eller
mindre skadlig än andra.....

7.5 Är prismärkningarna på produkterna reklamässiga .....

7.6 Har rökdonen bildmotiv som är särskilt intressanta för barn .....

7.7 Har tobaksprodukter, rökdon eller tobaksimitationer placerats
i omedelbar närhet av produkter som intresserar minderåriga .....

7.8 Har objektet anslag med säljföbud som är reklamässiga
eller intressanta för barn .....

7.9 Har tobak, tobaksprodukter eller tobaksimitationer eller rökdon kopplats till
försäljning eller överlåtelse av andra produkter eller till tjänster .....

7.10 Annat, vad _____
_____

8. TOBAKSLAGEN VERKSTÄLLANDET UNDER INSPEKTIONEN

Ja Nej

TOBAKSLAGEN VERKSTÄLLS (TOBAKSFÖRSÄLJNING OCH REKLAM
FÖR TOBAK)

**9. ÅTGÄRDER AV KOMMUNAL MYNDIGHET FÖR ATT STOPPA VERKSAMHET SOM STRIDER MOT
BESTÄMMELSERNA (Tobakslagens 17 § 2 mom., 20 § 2 mom. och 33 a §)**

Anvisningar och uppmaningar som utfärdats för att stoppa verksamhet som strider mot bestämmelserna

_____
_____
_____

Tidsfrist inom vilken den verksamhet som strider mot bestämmelserna ska upphöra

-
- Ett administrativt beslut om förbud har utfärdats mot den lagstridiga verksamheten.
  - Förbudet har förstärkts med vite/hot om tvångsutförande.
  - Beträffande den lagstridiga verksamheten har utfärdats en skriftlig anmärkning/varning.

10. FORTSATTA ÅTGÄRDER:

- 7, 7 a, 8, 9, 10, 10 b, 11 §:** Kontrollinspektion
- 10, 10 b, 11 §:** Anmälan till allmän åklagare
- 7, 7 a, och 8–9 §:** Anmälan till Valvira
- 8 § 1 mom., 10 § 1 mom. och 10 b § 3 mom.:** Återkallande av försäljningstillstånd; 33 a § 1 och 2 mom. i tobakslagen (för viss tid/permanent)
- 7, 7 a och 10 a §:** Återkallande av försäljningstillstånd; 33 a § 3 mom. i tobakslagen (permanent)

Tidpunkt för kontrollinspektionen

Tilläggsuppgifter

Underskrift av representanten för objektet

Inspektörens underskrift

Namnförtydligande

Namnförtydligande

ANVISNINGAR OM INSPEKTION AV EGENKONTROLL/FÖRSÄLJNING AV/REKLAM FÖR TOBAK

1. Inspektion av egenkontrollplanen (punkt 1 i blanketten)

Enligt 10 § 2 mom. i tobakslagen ska varje näringsidkare som säljer tobaksprodukter eller rökdon på egen bekostnad göra upp och genomföra en plan för egenkontroll, varmed överlåtelse av tobaksprodukter eller rökdon till en person som inte har fyllt 18 år förhindras. Enligt 10 b § 2 mom. i tobakslagen är en godtagbar plan för egenkontroll en förutsättning för att försäljningstillstånd ska beviljas.

Näringsidkaren kan utarbeta planen själv eller använda Valvira's modell för egenkontrollplan kompletterad med egna relevanta uppgifter (en modell för egenkontrollplan samt central information för utarbetandet av en egenkontrollplan finns i Valvira's handbok för egenkontroll av tobaksförsäljning på adressen http://www.valvira.fi/files/sve/EGENKONTROLL_AV_TOBAKSFORSALJNING_koko_opas.pdf).

Social- och hälsovårdsministeriet har utfärdat en förordning om egenkontrollen av detaljhandelsförsäljningen av tobaksprodukter och rökdon (26.2.2009/99, nedan förordningen om egenkontroll) som trädde i kraft den 1 april 2009. Enligt förordningen ska en egenkontrollplan innehålla:

- uppgifter om den person som är ansvarig för egenkontrollen;
- en förteckning över produktgrupper som omfattas av egenkontrollen;
- en utredning om hur inskolningen av nya arbetstagare genomförs i början av anställningsförhållandet samt om hur repetitionen av alla arbetstagares kunnande genomförs minst varje år;
- förfaringssätt för hur försäljarna handleds i att agera i enlighet med lagen i olika situationer som hänför sig till försäljning av tobaksprodukter och rökdon;
- förfaringssätt med vilka näringsidkaren och den ansvariga personen för egenkontroll följer efterlevnaden av anvisningarna;
- en plan över uppgörande av planen för egenkontroll och utvärdering och utvecklande av det årliga genomförandet av egenkontrollen och planen för egenkontroll; och
- en utredning om att det anslag som avses i 11 § i förordningen om åtgärder för inskränkande av tobaksrökning har placerats så att det är lätt synligt för kunderna vid försäljningsdisken för tobaksprodukter.

Planen för egenkontroll kan utarbetas på papper eller i elektronisk form och den kan kombineras med livsmedelslokalens andra planer för egenkontroll. Planen för egenkontroll ska vara tillgänglig som en helhet för arbetstagarna vid försäljningsplatsen.

Noteringar om egenkontroll ska enligt 3 § i förordningen om egenkontroll göras i åtminstone följande fall:

- utförd inskolning av nya arbetstagare samt repetition av alla arbetstagares kunnande;
- genomförda kontroller av åldern och dess resultat samt problem vid försäljningen i samband med kontroller av åldern och misstankar om förmedling;
- åtgärder som vidtagits med anledning av problemsituationer (förfalskade identitetsbevis, hotfullt beteende från kundernas sida, klagomål från kunderna) eller myndighetskontroller; och
- uppföljning av verkställigheten av egenkontrollen och dess resultat och årlig utvärdering och utveckling av egenkontrollen

Uppgifterna ska förvaras det innevarande kalenderåret och därpå följande kalenderår.

Om en näringsidkare försummar att upprätta en plan för egenkontroll eller inte följer planen, kan kommunen förelägga vite för att effektivisera verkställandet av förpliktelsena. Näringsidkare, som i strid med bestämmelserna i 10 § 1 mom. i tobakslagen säljer eller på annat sätt överlåter tobakspro-

dukter eller rökdon till personer under 18 år, ska med stöd av 31 c § tilldelas **bötesstraff för brott mot försäljning av tobak**. Anmälan görs direkt till allmänna åklagaren eller polisen (inte till Valvira). Enligt 33 a § i tobakslagen kan ett försäljningstillstånd också återkallas till följd av försäljning till minderåriga, antingen för viss tid eller permanent.

2. Inspektion av lagstadgade anslag om försäljningsförbud (punkt 2 i blanketten)

Vid inspektioner som gäller egenkontrollen av försäljningen av tobaksprodukter och rökdon fästs särskild vikt vid att försäljningsdiskarna inom detaljhandeln med tobaksprodukter och rökdon och vid automatiska säljapparater har följande hälsovarning som avses i 11 § i tobaksförordningen väl synlig för kunderna:

**“Försäljning av tobak till personer under 18 år är förbjuden.
Tobak skapar beroende och skadar hälsan”.**

På försäljningsställena kontrolleras främst att anslaget med hälsovarningen är väl synligt. Ett anslag är väl synligt när man utan besvär kan läsa det.

Exempelvis en väl synlig text med K-18/F-18 ersätter inte den lagstadgade anslagstexten. Användning av märkningen K-18/F-18 på olika klistermärken och skyltar skapar snarare ett intresse hos minderåriga som närmar sig åldersgränsen, och i synnerhet hos barn i puberteten, för sådana produkter som står under reklamförbud, och kan således bli en säljfrämjande åtgärd som strider mot tobakslagen.

Anslag med försäljningsförbud som ofta innehåller en uppmaning att uppvisa identitetsbevis (“Ung person, var beredd att bevisa din ålder”) är till arten en rekommendation, inte ett lagstadgat krav. Därför ersätter inte en särskild uppmaning att uppvisa identitetsbevis det ovan nämnda lagstadgade anslaget med försäljningsförbud, och dessa uppmaningar bör fogas till det lagstadgade försäljningsförbudet.

På försäljningsställena hänvisar man inspektören ofta till särskilda anslag med märkningen K-18/F-18 eller andra texter som uppmanar att visa identitetsbevis, när avsikten är att kontrollera förekomsten av de i tobaksförordningen avsedda lagstadgade anslagen och deras synlighet. Exponeringen av försäljningsförbud eller andra uppmaningar får inte vara reklamässiga eller särskilt intressanta för minderåriga. Som regel kan sägas att ett lagstadgat anslag med säljförbud är väl synligt då fontstorleken på anslaget är minst lika stor som på frivilliga eller eventuella andra anslag, exempelvis den största fontstorleken i anslagstext som uppmanar att visa identitetsbevis.

3. Inspektion av försäljning av tobaksprodukter (punkt 3–4 i blanketten)

Kontroll av att bestämmelserna om försäljningstillstånd för tobaksprodukter efterlevs

Enligt 10 b § 1 mom. i tobakslagen får tobaksprodukter säljas eller på annat sätt överlåtas endast om den kommun där försäljningsplatsen ligger har beviljat ett detaljhandelstillstånd. Partihandel med tobaksprodukter kräver inte försäljningstillstånd, men enligt 10 d § i tobakslagen får tobaksprodukter säljas i partihandel endast till andra partiaffärer för återförsäljning och till innehavare av ett i 10 b § avsett detaljhandelstillstånd. Om en partiaffär säljer tobaksprodukter också direkt till konsumenter, måste den ha ett detaljhandelstillstånd.

Den ändring av tobakslagen som gäller tillståndsplikten för detaljhandeln trädde i kraft den 1 april 2009. I tobakslagen ingår dock en övergångsbestämmelse, enligt vilken de näringsidkare som har lämnat in sin ansökan om försäljningstillstånd under tiden 1.4.2009–30.6.2009 får fortsätta försäljningen av tobaksprodukter fram till den 31 mars 2010 eller tills kommunen fattar beslut om tillstånd. Detta innebär att alla som säljer tobaksprodukter inom detaljhandeln, också de näringsidkare som har lämnat in sin ansökan under övergångstiden, ska ha ett giltigt tillstånd för detaljhandel från och med den 1 april 2010. Om ansökan om tillstånd har lämnats till kommunen den 1 juli 2009 eller senare, får

näringsidkaren inte fortsätta eller inleda försäljning av tobaksprodukter förrän kommunen har beviljat försäljningstillstånd.

Tillståndsregistret (Itella InProcess) är ett register som förs av Valvira och kommunerna. I registret införs viktiga uppgifter som gäller försäljningstillstånd. I registret har alla försäljningsställen egna tillståndsnnummer som individualiserar försäljningsstället och dess försäljningstillstånd. Numret på tillståndet ska antecknas på övervakningsblanketten.

Man bör särskilt notera det faktum att tobaksprodukter enligt 10 b § 1 mom. i tobakslagen ska placeras så att försäljaren fortlöpande kan övervaka köpsituationen. Kravet på kontinuerlig övervakning bör således beaktas när övervakningen av försäljningen organiseras och vid placeringen av försäljningsdiskarna för tobaksprodukter på försäljningsställena.

Köpsituationen omfattar en kombination av val, betalning och mottagande av produkten. Således betraktas alla sådana situationer där kunden väljer tobaksprodukter exempelvis från en hylla, betalar produkten i kassan eller får tobaksprodukter i sin besittning som köpsituationer. Detta innebär att exempelvis den försäljare som arbetar i kassan ska ha ständig uppsikt över de kunder som köper tobaksprodukter. Kassan ska också hela tiden vara bemannad. Under kassabiträdets pauser ska försäljningsdisken stängas eller någon annan ta bitrådets plats.

Dessutom ska man kontrollera att antalet försäljningsdiskar på försäljningsstället överensstämmer med de uppgifter som innehavaren av tillståndet tidigare har uppgett till kommunen. Med antalet försäljningsdiskar avses det maximala antalet självständiga kundserviceställen med överlåtelse- eller kassafunktioner som samtidigt är i användning på ett försäljningsställe. Som försäljningsdiskar betraktas alla sådana självständiga kundserviceställen där tobaksprodukter överläts eller där tobaksprodukter kan betalas. Antalet påverkar storleken på den årliga tillsynsavgiften och omfattningen av tillsynsbehovet på försäljningsstället.

Enligt 10 b § 5 mom. i tobakslagen ska försäljningstillståndet hållas framlagt för kunderna vid försäljningsdisken. Vid varje försäljningsdisk ska det finnas en handling som kommunen skickat tillsammans med tillståndsbeslutet och som visar att försäljningsstället i fråga beviljats försäljningstillstånd och som innehåller andra väsentliga uppgifter om tillståndet.

Om en näringsidkare försummar att lämna sådana viktiga uppgifter som avses i 10 b § 3 mom., såsom antalet försäljningsdiskar eller ändringar i företagets firma namn, kan kommunen utan ersättning återkalla försäljningstillståndet, om villkoren i 33 a § i tobakslagen uppfylls. Dessutom ska den som säljer tobaksprodukter utan försäljningstillstånd för detaljhandel eller säljer tobaksprodukter eller rökdon till personer under 18 år med stöd av 31 c § tilldelas bötesstraff för **brott mot försäljning av tobak**.

Kontroll av detaljhandelsförpackningar för tobaksprodukter

Tobaksprodukter får säljas eller på annat sätt överlätas bara i sådana detaljhandelsförpackningar som avses i tobakslagens 7 och 7 a §. Cigarrer får dock säljas styckevis.

Genom en ändring av tobakslagen (984/2008) infördes bestämmelser om minimistorleken på detaljhandelsförpackningar för tobaksprodukter. Enligt 7 § 1 mom. i tobakslagen ska förpackningarna innehålla minst 30 gram rulltobak, 20 cigaretter eller 10 cigariller. Dessutom får tobaksprodukter inte, med undantag för cigarrer, säljas i detaljhandelsförpackningar som innehåller mindre förpackningar eller som kan delas upp i mindre förpackningar.

Syftet med lagändringen är att dra bort små cigarettförpackningar från marknaden och förhindra att förpackningar som är mindre än dagens detaljhandelsförpackningar för rulltobak kommer ut på marknaden, eftersom unga ofta använder dessa förpackningar när de provar cigaretter och börjar röka.

Dessutom bör man beakta att det finns fastställda brandsäkerhetskrav för cigaretter. Cigaretterna ska vara självsläckande, eftersom det då är mindre sannolikt att en brinnande cigarett som behandlas vårdslöst orsakar en eldsvåda. Enligt 7 a § 2 mom. i tobakslagen får det på detaljhandelsförpackningar för tobaksprodukter inte finnas text som hävdar att produkten är brandsäker eller som ger intrycket att produkten är ofarlig eller säkrare än andra motsvarande produkter.

I tobakslagen ingår en övergångsbestämmelse enligt vilken den lagändring som gäller minimistorleken på förpackningar träder i kraft den 1 oktober 2009 och den lagändring som gäller bestämmelserna om brandsäkerhet den 1 april 2010.

På detaljhandelsförpackningar för tobaksprodukter och på andra förpackningar som används inom detaljhandeln ska finnas följande påskrifter:

- varningar på finska och svenska om de hälsoskador som tobak orsakar
- uppgifter på finska och svenska om den mängd tjära, nikotin och kolmonoxid som uppstår då man röker cigaretter och
- information som behövs för att man ska kunna identifiera och spåra produkten.

I SHM:s förordning (641/2002, 1-8 §) finns närmare bestämmelser om märkningar på detaljhandelsförpackningar för tobaksprodukter. Varje detaljhandelsförpackning för tobaksprodukter ska förses med en av följande allmänna varningstexter: "Rökning kan döda." eller "Rökning skadar allvarligt dig själv och personer i din omgivning". Varningen trycks på förpackningens mest synliga yta och med undantag av det transparenta omslaget även på den yttre ytan av övriga förpackningar som används vid minutförsäljning av produkten. Varningen ska täcka 32 procent av nämnda yttre yta (SHM:s förordning 641/2002 1 §).

Varje förpackning ska dessutom ha en av fjorton kompletterande varningar. Den kompletterande varningen trycks på förpackningens andra mest synliga yta och med undantag av det transparenta omslaget även på yttre ytan av övriga förpackningar som används vid minutförsäljning av produkten. Den kompletterande varningstexten ska dessutom täcka minst 45 procent av utsidan av den yta på vilken den trycks. (SHM:s förordning 641/2002 2 §).

Med förpackningens största yta avses den största yta av förpackningen som vid allmän uppvisning av produkten vid säljsituationer främst är synlig för köparna. Hänvisningen till övriga förpackningar som används vid minutförsäljning avser att varningarna ska vara tryckta på alla förpackningar som används vid minutförsäljning.

Det finns särskilda föreskrifter beträffande märkningar på förpackningar för minutförsäljning eller ytan av märkningarna vad gäller tobaksprodukter som är avsedda för oralt bruk (SHM:s förordning 641/2002 3 §), cigarrer (tobakslagens 7 § 1 mom.) och andra tobaksprodukter än cigaretter, då den största synliga ytan av dessa förpackningar för minutförsäljning är större än 75 cm² (SHM:s förordning 641/2002 4 §).

Tobakslagens 7 § 1 mom. tillåter styckevis försäljning av cigarrer, men förutsätter samtidigt, att "Cigarrer som säljs separat ska vara försedda med behöriga anteckningar". Valvira anser, att cigarrer som säljs styckevis på restauranger och hos övriga förplägnadsrörelser, för konsumtion på platsen, inte behöver ha varningsmärkningar såvida de erbjuds till försäljning i förpackningar som har vederbörliga varningsmärkningar. Däremot ska cigarrer för annan minutförsäljning vara försedda med varningar enligt 7 § 3–4 mom. i tobakslagen då de överläts till konsumenten. Detta kan exempelvis åstadkommas genom att varningarna fästs på påsar i vilka de lösa cigarrerna lämnas till konsumenten. Vid styckevis försäljning av cigarrer ska storleken på varningarna vara sådan att den utan besvär kan läsas.

Användning vid minutförsäljning av en annan säljförpackning utan varningsmärkningar som ikon för produkten är även det en säljfrämjande åtgärd som strider mot tobakslagen.

Om innehavaren av ett försäljningstillstånd säljer, förvarar eller på försäljningsstället tillåter förvaring av tobaksprodukter som strider mot bestämmelserna i 7 eller 7 a §, kan kommunen utan ersättning permanent återkalla försäljningstillståndet med stöd av 33 a § 3 mom. i tobakslagen. Om förpackningsmärkningarna inte uppfyller kraven i 7 § 1-3 mom. eller 7 a § 1 mom., är det fråga om **försäljning av produkter som strider mot tobakslagen**, vilket enligt tobakslagens 31 § 3 mom. kan leda till bötesstraff.

Brister som observeras i förpackningsmärkingar kan rapporteras till Valvira, som för sin del med stöd av tobakslagens 18 § 2 mom. 1 punkten även kan förbjuda tillverkaren eller importören av ifrågavarande tobaksprodukter eller rökdon, eller en annan näringsidkare, att i sin näringsverksamhet sälja eller överlåta dessa produkter, om tobaksprodukterna eller deras detaljhandelsförpackningar strider mot 7 § 1-3 mom

4. Tobak som är avsedd för oralt bruk (punkt 5 i blanketten)

Tobakslagens 10 a § förbjuder försäljning och annan överlåtelse inom näringsverksamhet av tobak som är avsedd för oralt bruk, dvs. snus. Inte heller får man göra reklam för det. Försäljning av snus som inhaleras i näsan och av tuggtobak är tillåten. Försäljning av örttobak är tillåten, om produkten inte innehåller växten nicotiana. I så fall ska produkten fylla kraven i livsmedelslagen. Man får inte göra reklam för tobak som är avsedd för oralt bruk eller för snus eller tuggtobak. Man får inte heller göra reklam för örtsnus, eftersom tobakslagens förbud mot reklam även gäller tobaksimitationer.

Om innehavaren av ett försäljningstillstånd säljer, förvarar eller på försäljningsstället tillåter förvaring av tobak som är avsedd för oralt bruk, dvs. snus, kan kommunen utan ersättning permanent återkalla försäljningstillståndet med stöd av 33 a § 3 mom. i tobakslagen. Dessutom kan försäljningen av snus som används oralt leda till bötesstraff, eftersom det enligt 31 d § i tobakslagen är fråga om **försäljning av produkter som strider mot tobakslagen**.

5. Automatisk säljapparat (punkt 6 i blanketten)

Enligt 11 § i tobakslagen får tobaksprodukter och rökdon säljas ur automatiska säljapparater bara om försäljningen sker under övervakning. Säljapparater ska placeras så att man kontinuerligt kan övervaka användningen av dem. För övervakningen svarar ägaren, innehavaren eller en ansvarig person eller någon annan medarbetare som utsetts för uppgiften.

Försäljningen av tobaksprodukter ur en automatisk säljapparat kräver ett försäljningstillstånd för detaljhandel enligt 10 b § i tobakslagen. Dessutom gäller kraven i 10 b § 5 mom. i tobakslagen om framläggande av försäljningstillstånd och kraven i 11 § i tobaksförordningens om anslag av försäljningsförbud också automatiska säljapparater.

Om ett granskningsobjekt upprepat trots förbud från kommunen bryter mot bestämmelserna i 11 § i tobakslagen, är detta ett **brott mot försäljningen av tobak**, vilket kan leda till bötesstraff. Anmälan görs direkt till den allmänna åklagaren eller polisen, inte till Valvira.

6. Reklam, indirekt reklam och andra säljfrämjande åtgärder som gäller tobak, tobaksprodukter, rökdon och tobaksimitationer (punkt 7 i blanketten)

Reklam, indirekt reklam och andra säljfrämjande åtgärder som gäller tobak, tobaksprodukter, rökdon och tobaksimitationer är förbjudna med stöd av 8 § 1 mom. i tobakslagen. Det är också totalt förbjudet att göra reklam i butiker. Tobakslagens 2 § specificerar närmare vilka produkter som reklamförbudet avser.

Produkter som reklamförbudet avser:

Tobak avser enligt tobakslagen 2 § 1 punkt njutningsmedel, som är tillverkat av eller innehåller blad, stjälkar eller stammar av tobaksväxter (*nicotiana*).

Tobaksprodukter avser enligt tobakslagens 2 § 3 punkt produkter som helt eller delvis har framställts av tobaksväxter oavsett om tobaken är genetiskt modifierad eller inte, avsedd att rökas, snusas, sugas på eller tuggas. Tobaksprodukter är således exempelvis cigaretter, cigarrer, snus och munsnus, örtcigaretter innehållande tobak samt tuggummi och liknande produkter innehållande tobak.

Tobaksimitationer avser enligt tobakslagens 2 § 5 punkt produkter som inte alls innehåller tobaksväxter eller motsvarigheter till tobak, men som till formen nära påminner om tobaksprodukter eller rökdon. Bl.a. örttobak och örtsnus är tobaksimitationer om de inte innehåller tobaksväxter. Det bör observeras att man med stöd av tobakslagen endast kan ingripa i reklam för tobaksimitationer, inte i försäljningen.

Rökdon är den fjärde produktgruppen med totalförbud mot reklam. Rökdon avser don eller förnödheter som huvudsakligen är avsedda att användas vid rökning eller tillverkning av tobak. Rökdonen specificeras närmare i tobakslagens 2 § 4 punkt och mer specifikt i social- och hälsoministeriets beslut (1158/1999) om rökdon.

Placeringen och exponeringen av produkter är reklamässig bland annat i följande fall:

- en produkt eller en del av produkterna placeras på en separat hylla eller synligheten framhävs på något sätt.
- tobaksprodukter eller rökdon har placerats i omedelbar närhet av barnprodukter eller produkter som huvudsakligen intresserar barn under 18 år (sötsaker, serietidningar m.m.) (vid bedömningen ska hänsyn tas till försäljningsställets storlek).
- priset på en enskild produkt framhävs på något sätt.
- namn eller övriga kännetecken på tobaksprodukter exponeras någon annanstans än på detaljhandelsförpackningarna.
- på försäljningsplatsen används anslag med reklamässiga slagord.
- lagstadgade varningar om hälsoskador på detaljhandelsförpackningar täcks över.
- synligheten när det gäller varningarna om hälsoskador försvåras på olika sätt i köpsituationen.
- man använder markanta anslag med märkningen K-18/F-18 för att väcka minderårigas intresse.
- lagstadgade anslag med försäljningsförbud som varnar om beroende placeras i bakgrunden eller dess text är med mindre font än på andra anslag eller märkningen K-18/F-18.
- vid exponeringen av tobaksprodukter används uttryck (t.ex. light, mild, bara 8 mg tjära eller lättare cigarett) som ger ett intryck av att produkten i fråga är mindre skadlig än andra.

Som indirekt reklam betraktas i synnerhet det att man främjar säljning av tobak, tobaksprodukter, rökdon eller tobaksimitationer i samband med reklam för andra artiklar eller att andra artiklar förmedlar bilden av en viss tobaksprodukt (t.ex. med reklam för skor av märket Camel eller kläder av märket Marlboro Classics i skyltfönster eller i lokala tidningar).

Produktinformation om tobaksprodukter får ges bara till dem som beslutar om inköp. Att lämna produktinformation om tobaksprodukter på det sätt som avses i tobakslagens 8 § 3 mom. betraktas som en förbjuden försäljningsfrämjande åtgärd, om produktinformationen lämnas till andra än till dem som deltar i försäljningen av tobaksprodukter. Med personer som deltar i försäljningen avses personer som fattar beslut om upphandling av tobaksprodukter, dit exempelvis kassaförsäljare inte hör.

Reklamförbudet gäller också försäljningsställen med partiförsäljning.

Tobakslagen 9 § förbjuder koppling av tobak, tobaksprodukter, tobaksimitationer och rökdon till försäljning av andra produkter eller till överlåtelse av dem eller till överlåtelse av tjänster.

Om innehavaren av ett försäljningstillstånd gör reklam för tobaksprodukter eller rökdon eller vidtar andra åtgärder för att främja försäljningen av dessa i strid med 8 § 1 mom., kan kommunen utan ersättning återkalla försäljningstillståndet, om villkoren i 33 a § uppfylls. Dessutom kan den som bryter mot 7 a § 3 mom. eller 8 eller 9 § med stöd av 31 § dömas till **förseelse vid marknadsföring av tobak**.

Förutsättningen för effektiv kontroll är att uppgifterna om uppenbar verksamhet med reklam eller säljfrämjande, eller försäljning av produkter som strider mot tobakslagen, omfattande flera kommuner eller län, så fort som möjligt kommer till Valvira's kännedom. Personer som verkställer tillsyn i kommunerna bör således genast rapportera om sina observationer till Valvira.

7. Åtgärder av kommunal myndighet för att stoppa verksamhet som strider mot bestämmelser, och fortsatta åtgärder (punkt 9–10 i blanketten)

En kommunal myndighet kan i varje enskilt fall överväga om det vid verksamhet som strider mot tobakslagen räcker att konstatera att en förseelse eller försummelse skett, ge anvisningar och utfärda en uppmaning om att situationen bör rättas till. Om detta inte anses tillräckligt, kan tillsynsmyndigheten förbjuda den lagstridiga verksamheten och vid behov förena förbudet med vite. Med en lagändring av tobakslagen (984/2008) utvidgades kommunens möjligheter att ingripa i verksamhet som strider mot tobakslagen till skriftlig anmärkning och varning.

Kommunen ska med stöd av 17 § 2 mom. i tobakslagen förbjuda verksamhet som strider mot bestämmelserna. Kommunen kan förstärka ett utfärdat förbud eller direktiv med vite eller hot om tvångsutförande. Vite föreläggs alltid då efterlevnaden av förbudet anses kräva det. Storleken på vitet ställs i förhållande till affärsverksamhetens omfattning, den nytta som förseelsen har medfört och förseelsens grad av allvar (t.ex. avsiktligt upprepanande av lagstridig verksamhet). Det är ändamålsenligt att vitet ställs så stort att det inte är ett lönsamt alternativ att fortsätta med den lagstridiga verksamheten. Hot om tvångsutförande kan föreläggas med stöd av 20 § 2 mom. i tobakslagen i samband med ett förbud. Hotet föreläggs om det klart framgår att näringsidkaren trots förbudet kommer att fortsätta med den lagstridiga verksamheten. Om kommunen förbjuder en lagstridig verksamhet, kan den med stöd av 17 § 2 mom. i tobakslagen göra en anmälan om saken till

- en allmän åklagare, om det är fråga om ett förfarande som strider mot t.ex. 10, 10 b, 10 d eller 11 § och
- Valvira, som det är fråga om ett förfarande som strider mot t.ex. 7, 7 a, 8 och 9 §.

Om kommunen anser det vara motiverat, kan den lämna en anmälan om brott mot bestämmelserna i tobakslagen till den allmänna åklagaren utan att ställa någon särskild tidsfrist.

Återkallande av försäljningstillstånd – en ny administrativ påföljd

Genom en ändring av tobakslagen (984/2008) infördes en ny administrativ påföljd i tobakslagen, återkallande av försäljningstillstånd. Enligt 33 a § i tobakslagen kan en kommun utan ersättning återkalla ett i 10 b § avsett detaljhandelstillstånd för viss tid, om innehavaren av tillståndet, trots att kommunen eller en annan tillsynsmyndighet gett en skriftlig anmärkning eller varning eller trots ett påfört bötesstraff

- 1) i strid med 8 § 1 mom. gör reklam för tobaksprodukter eller rökdon eller bedriver annan verksamhet som främjar försäljningen av dessa,
- 2) i strid med 10 § 1 mom. säljer eller på annat sätt överlåter tobaksprodukter eller rökdon i näringsverksamhet,
- 3) låter bli att lämna sådana väsentliga uppgifter som avses i 10 b § 3 mom.

En förutsättning för att ett försäljningstillstånd ska återkallas är således att kommunen eller någon

annan tillsynsmyndighet har gett innehavaren av ett detaljhandelstillstånd en skriftlig anmärkning, varning eller bötesstraff i ett sådant fall som avses i punkt 1–3 och innehavaren av tillståndet trots det fortsätter sin lagstridiga verksamhet. Upprepad överträdelse förutsätter inte nödvändigtvis att exempelvis i lag förbjuden försäljning av tobak till minderåriga har fortsatt efter en anmärkning eller skriftlig varning, utan att försäljningen har upprepats också ur någon annan synvinkel.

En kommun kan permanent återkalla ett försäljningstillstånd, om en skriftlig anmärkning eller varning inte har lett till att sådana missförhållanden inom verksamheten som avses i 1 mom. har avlägsnats och att lagöverträdelsen upprepas eller är uppsåtlig eller att den också som helhet bedömd är grov.

Dessutom kan en kommun med stöd av 33 a § 3 mom. utan ersättning permanent återkalla ett försäljningstillstånd, om innehavaren av försäljningstillståndet säljer, förvarar eller på försäljningsplatsen förvarar tobaksprodukter som enligt 10 a § inte får importeras, säljas eller på annat sätt överlåtas (snus för oralt bruk) eller som strider mot bestämmelserna i 7 eller 7 a § (bestämmelserna om detaljhandelsförpackningar). Förutsättningen för att ett tillstånd ska återkallas är inte att en skriftlig anmärkning, varning eller ett bötesstraff har riktats mot verksamheten utan kommunen kan återkalla ett tillstånd om den på ett försäljningsställe upptäcker produkter som strider mot dessa bestämmelser.

Det blir aktuellt att återkalla ett försäljningstillstånd när en näringsidkare har visat sig vara olämplig att sälja tobaksprodukter och det främsta syftet med en påföljd är att förhindra olägenheter som orsakas av lagstridig försäljning. Med beaktande av proportionalitetsprincipen är det dock inte befogat att som första påföljd utfärda försäljningsförbud för helt tillfälliga förseelser som har begåtts trots ett fungerande system för egenkontroll. Vid prövningen av påföljder ska kommunen i enlighet med proportionalitetsprincipen också beakta den sammanlagda effekten av påföljderna, dvs. sanktionskumuleringen.

Skriftliga anmärkningar och varningar, kommunens nya metoder att ingripa i lagstridig verksamhet, är när det gäller vissa bestämmelser i tobakslagen en förutsättning för återkallande av detaljhandelstillstånd. Det är viktigt att man beaktar detta i en tillsynssituation, eftersom det med tanke på näringsidkarens rättssäkerhet måste stå klart när det är fråga om en sådan skriftlig anmärkning eller varning som är en förutsättning för återkallandet av ett försäljningstillstånd och när det är fråga om ett beslut om förbud eller någon lindrigare åtgärd (t.ex. uppmaning). Om man exempelvis vid en inspektion upptäcker att det brutits mot ett förbud mot reklam, ska en skriftlig anmärkning eller varning utfärdas för att det ska vara möjligt att hänvisa till förseelsen som en förutsättning för återkallandet av ett försäljningstillstånd. En skriftlig anmärkning kan i samband med en inspektion införas till exempel i inspektionsprotokollet, men om utfärdandet av anmärkningen måste det finnas en tydlig anteckning i protokollet (till exempel redan i rubriken).

BILAGA 3. INSPEKTIONSBLANKETT FÖR FÖRPLÄGNADSRÖRELSER (RÖKRU ELLER TOTALT RÖKFÖRBUD)

Län _____
(Södra Finland, Östra Finland, Lappland, Västra Finland eller Uleåborg)

Inspektörens kontaktuppgifter _____

Tillståndsinnehavares namn _____

FO-nummer _____

Försäljningsställets tillstandsnummer _____

Försäljningsställets namn och adress _____

Ansvarspersonens namn och adress _____

Ansvarspersonens ställning i företaget _____

Ansvarspersonens telefonnummer _____ fax _____

Ansvarspersonens e-postadress _____

Personer som deltog i inspektionen _____

Tidpunkt för inspektionen (datum & tid) _____ Objektets användningsgrad (%) _____

1. BESKRIVNING AV VERKSAMHETEN

☐ Kafé, kaffebar (kaffeplats)	☐ Restaurang, kaférestaurang (matställe)
☐ Pub, öl- och drinkbar (utskänkningsställe)	☐ Umgänges- och dansrestaurang (kvällsställe)
☐ Nattklubb (nattställe)	☐ Matställe i storhushåll (personalrestauranger m.m.)
☐ Annat, vad _____	

AREAL AV SERVERINGSUTRYMMEN _____m²

2. DOKUMENT ELLER HJÄLPMEDEL SOM ANVÄNTS UNDER ELLER INNAN INSPEKTIONEN

☐ Ventilationsritningar	☐ Spårrök	☐ Aktiv uppsamlare
☐ Passiv uppsamlare	☐ Annat, vad _____	

Ventilationsritningar eller hjälpmedel användes inte

Dokument på byggandet och planerandet av ett ev. rökrum (byggnadstillstånd jämte bilagor)

3. RESTAURANGEN HAR TOTALT RÖKFÖRBUD **Ja** **Nej** **Ej inspekterad**

- 3.1 Restaurangens lokaler är rökfria och det finns inga tecken på rökning i dem .....
- 3.2 Vid inspektionen, restaurangen efterlever rökförbud .....
- 3.3 Restaurangen har vederbörliga och lätt synliga anslag med rökförbud.....
- 3.4 Sprids det tobaksrök från terrassen, eller annanstans utomhus från områden under restauratörens kontroll, via ett öppet fönster, en dörr, annan öppning eller ventilationen till restaurangens lokaler inomhus.....

4. RESTAURANGEN HAR RÖKRUM ENLIGT DEN NYA LAGEN (1.6.2007)

4.1 Rökfrihet i serveringsutrymme **Ja** **Nej** **Ej inspekterad**

- 4.1.1 Restaurangens serveringsutrymmen är rökfria och det finns inga tecken på rökning i dem .....
- 4.1.2 Vid inspektionen, restaurangen efterlever rökförbud .....
- 4.1.3 Restaurangen har vederbörliga och lätt synliga anslag med rökförbud.....
- 4.1.4 Sprids det tobaksrök från terrassen, eller annanstans utomhus från områden under restauratörens kontroll, via ett öppet fönster, en dörr, annan öppning eller ventilationen till restaurangens lokaler inomhus .....

4.2 Rökrum

- 4.2.1 Rökrummet har godkänts av myndigheten för byggnadstillsyn .....
- 4.2.2 Rökrummet är vederbörligen markerat .....
- 4.2.3 Sprids röken från rökrummet annanstans i restaurangen .....
- 4.2.4 Serveras det i rökrummet, förs det mat eller drinkar dit .....
- 4.2.5 Har det arrangerats ströverksamhet i rökrummet (spelaktiviteter, tv osv.)....
- 4.2.6 Arbetar man i rökrummet, med undantag av arbeten som är nödvändiga för ordning, brand- och räddningsverksamhet samt säkerhet .....
- 4.2.7 Sker städningen av rökrummet först efter grundlig vädring .....
- 4.2.8 Rökrummet har en egenkontrollplan som beskriver hur man säkrar rökrummets funktion och hur förhållandena och ordningen i rökrummet kan kontrolleras från utsidan av det.....

5. TOBAKSLAGEN VERKSTÄLLENDE UNDER INSPEKTIONEN **Ja** **Nej**

- TOBAKSLAGEN VERKSTÄLLS
(FÖRBUD OCH BEGRÄNSNINGAR MOT RÖKNING)

ÖVRIGA SÄRSKILDA OBSERVATIONER (EX. VERKSAMHETENS SÄRDRAG)

GIVNA ANVISNINGAR OCH UPPMANINGAR TILL RÄTTELSE AV OBSERVERADE BRISTER

TID UTSATT FÖR RÄTTELSE AV BRISTER

TIDPUNKT FÖR KONTROLLINSPEKTION

Ort och datum

Underskrift av representanten för objektet

Underskrift av verkställaren av inspektionen

Namnförtydligande

Namnförtydligande

INSPEKTIONSPROTOKOLLET / TILLSYNSUPPGIFTERNA GES TILL KÄNNEDOM

- Myndigheten för arbetsskydd   Myndigheten för byggnadstillsyn
 Myndigheten för utskänkningstillstånd   Polisen

FÖRKLARINGAR

Uppgifter om objektet	Företagets namn och adress, försäljningsställets tillståndsnummer, ansvarspersonens namn, adress, telefonnummer och ställning i företaget, tillståndsinnehavarens namn och FO-nummer och beskrivning av verksamheten. FO-numret, företags- och organisationsnumret, är ett nummer som myndigheterna ger företag och organisationer och som består av sju siffror, ett bindestreck och ett kontrolltecken, dvs. har formen 1234567-8. FO-numret individualiserar företaget.
Uppgifter om inspektionen	Deltagare i inspektionen, tidpunkt för inspektionen (datum och klockslag), grund för inspektionen och objektets användningsgrad. Objektets användningsgrad är en uppskattning av hur stor del av objektets kundplatser var i bruk då inspektionen verkställdes (0 - 100 %).
Serveringsutrymme	Med serveringsutrymme avses det område hos förplånadsrörelsen som har reserverats förätning av mat och dryck.

PUNKTERNA

3, 4 och 5.3	Myndigheternas för tobakstillsyn bedömning av verkställandet av förbud och begränsningar mot rökning bygger i främsta hand på en sinnesmässig bedömning av rökfriheten. Under eller innan inspektionen kan man ex. utnyttja ventilationsritningar, spårrök eller uppsamlare av spårämnen, liksom även dokument förknippade med byggandet och planerandet av ett ev. rökrum (byggnadstillstånd jämte bilagor).
3.3, 4.3 och 5.2	Anslag och andra tillkännagivanden, som anger rökingsförbud och rökingsutrymmen, ska till innehållet vara entydiga samt i fråga om storlek och placering sådana, att de lätt kan observeras av dem som kommer in eller vistas i utrymmena.
5	Efter den 1.6.2007 ska användningen av restaurangens rökrum vara godkänt av myndigheten för byggnadstillsyn och rökrummet uppfylla föreskrifterna i SHM:s förordning (964/2006) och SR:s förordning (963/2006) samt i andra förordnanden och bestämmelser om rökrummet. För inspektioner av planer för egenkontroll av rökrum kan man utnyttja SHM:s handbok om rökrum i restauranger. Handboken informerar också om markering av rökrummet (kapitlen 4 och 5). Enligt lagen ska brott mot regler och bestämmelser gällande byggande, underhåll av eller reparations- och ändringsarbeten för rökrum anmälas till myndigheten för byggnadstillsyn. Myndigheten för byggnadstillsyn ska på basis av anmälan från myndigheten för tillsyn enligt tobakslagen undersöka eventuella konstruktions- och tekniska fel samt kräva att åtgärder verkställs. Byggnadstillsynen framlägger kraven på reparation för ägare till fastigheten. Brott mot reglerna gällande rökrum anmäls till myndigheten för utskänkningstillstånd (TobL 13 e §). Om det arbetas i rökrum, lämnas anmälan till arbetskyddsmyndigheten. Om funktionerna för rökrummet har brister som uppmaningar till trots inte åtgärdas, kan kommunens myndighet för tobakstillsynen förbjuda användningen av rökrummet (TobL 17 §). Kommunens myndighet för tobakstillsyn kan vid behov be myndigheten för byggnadstillsyn om ett utlåtande om rökrummets tekniska funktioner.
Övriga observationer	För övriga observationer bör noteras exempelvis näringsidkarens och personalens attityder relativt skyldigheterna i tobakslagen, verksamhetens särdrag samt observationer om arbetskydd.

Givna anvisningar	För föreslagna åtgärder och givna anvisningar ska noteras om förplägnadsrörelsen inte uppfyller skyldigheterna enligt tobakslagen och vilka åtgärder man ska vidta för att avhjälpa missförhållandena. Om rättelserna inte verkställs i enlighet med uppmaningen i inspektionsprotokollet, kan kommunen utfärda ett förpliktande beslut om förbud. Beslutet kan vid behov effektivieras med hot om vite eller tvångsutförande.
Utsatt tid	Tid som utsatts för föreslagna åtgärder. Myndigheten ska göra ett besök för kontrollinspektion för att fastställa läget. Myndigheten kan även kräva att näringsidkaren inom utsatt tid lämnar en redogörelse över åtgärder som har vidtagits för att säkerställa att tobakslagen verkställs. Om kommunen anser det vara motiverat, kan den dock med stöd av 17 § 2 mom. i tobakslagen lämna en anmälan till åklagaren om brott mot bestämmelserna i tobakslagen utan att ställa någon särskild tidsfrist.
Kontrollinspektion	Tid som avtalas för besök för kontrollinspektion. Myndigheten säkrar med efterkontroll att föreslagna åtgärder har verkställts och att förpliktelserna i tobakslagen uppfylls.

BILAGA 4 UTVÄRDERING AV VERKSTÄLLENDET AV TILLSYNSPLAN FÖR TOBAKSLAGEN

Tillsynsenhetens namn (och de kommuner som den omfattar)			
Organ som ansvarar för tillsynen av tobakslagen		Redovisningsår 2008/2009/2010	
Adress		Invånarantal på tillsynsenhetens område	
e-postadress		Arbetstid som använts för planerig tillsyn av tobakslagen (dagsverken)	
Utredning av varför de i planen nämnda målen inte har uppnåtts		Arbetstid som använts för annan tillsyn av tobakslagen (dagsverken)	
Åtgärder för att målen ska nås under nästa planår		Beloppet av tillsynsavgifter enligt tobakslagen, planerig tillsyn (€)	
Har tyngdpunkterna i tillsynsprogrammet beaktats (och på vilket sätt) (inkl. tillsynsprojekt)?		Beloppet av tillsynsavgifter, behandlingen av de detaljhandelstillstånd som avses i tobakslagen (€)	
Typ av objekt där flest missförhållanden har konstaterats		Årlig avgift för tillsynen av försäljningen av tobaksprodukter (€, inkl. planerig tillsyn av försäljningen)	
Vilken typ av missförhållanden var vanligast hos objekten ovan?			
Myndigheternas åtgärder för att rätta till missförhållandena och återställa lagligheten i verksamheten			

Utvärdering av verkställandet av tillsynsplanen för tobakslagen enligt typ av objekt

Typ av tillsynsobjekt enligt tobakslagen	Antal tillsynsobjekt	Antal objekt som ska inspekteras 1)	Antal planerade inspektioner 2)	Antal inspekterade objekt 3)	Genomförda inspektioner 4)	Antal objekt som förelagts åtgärde 5)
Efterlevnaden av förbud och begränsningar mot rökning						
Förplägnadsrörelser						
Restauranger med särskilt rökrum						
Restauranger med totalförbud mot rökning						
Läroanstalter						
Daghem						
Publika evenemang						
Allmänna kommunikationsmedel och väntrum						
Objekt som avses i 12 § 2 och 5 punkten i tobakslagen						
Egenkontroll, försäljning och reklam som gäller tobaksprodukter och rökdon samt reklam för tobaksimitationer						
Försäljningsställen inom detaljhandeln						
Automatiska säljapparater						
Övriga objekt (t.ex. reklam i lokaltidningar m.m.)						
Totalt						

Noter

1) Antal objekt som planerats bli inspekterade under planåret

2) Antal inspektioner som planerats för planåret

3) Antalet objekt som inspekterats under redovisningsåret

4) Antal inspektioner som genomförts under redovisningsåret (inklusive omtagna inspektioner)

5) Antal objekt som förelagts åtgärder (anmärkning införd i inspektionsprotokollet om verksamhet som strider mot tobakslagen och om förelagda åtgärder/ uppmaningar/ förbud, i tobakslag 33 a § avsett skriftlig anmärkning eller varning)

NÄRMARE DEFINITIONER AV TILLSYNSOBJEKTTYPEN I RAPPORTERINGSBLANKETTEN

Efterlevnad av förbud och begränsningar mot rökning

Förplägnadsrörelser	Förplägnadsrörelser är bl.a. kaféer, matrestauranger, pubar, nattklubbar samt dans- och umgängesrestauranger.
Läroinrättningar	Grundskolor, gymnasier, yrkesläroinrättningar, universitet, högskolor och enheter för vuxenutbildning.
Daghem	Daghem och platser med dagvårdsverksamhet (lekskolor, -klubbar).
Allmänna kommunikationsmedel väntplatser för trafiken	Allmänna kommunikationsmedel är bl.a. tåg, fartyg, färjor, flygmaskiner, helikoptrar, bussar och taxi. Väntplatser är bl.a. flygfält, järnvägsstationer, skeppsterminaler, busstationer och sådana väntplatser som kan anses vara utrymmen inomhus.
Objekt enligt tobakslagens 12 § 2 och 5 punkt	Statens och kommunernas ämbetsverk (kontor och verksamhetspunkter), enheter och inrättningar som erbjuder social- och hälsovårdsservice, lokaler för rekreation, kultur och sport, objekt som bedriver inkvarteringsverksamhet osv.

Egenkontroll, försäljning av och reklam för tobaksprodukter och rökdon samt reklam för tobaksimitationer

Detaljhandelsplatser	Detaljhandelsplatser är bl.a. kiosker, matkiosker (grillar), butiker inom detaljhandeln, servicestationer, taxfreebutiker, tobaksaffärer, trafikmedel.
Automatiska säljapparater	Automatiska säljapparater som inte är kassaapparater.
Övriga objekt	T.ex. reklam i lokaltidningar.

Valvira

Tillstånds- och tillsynsverket
för social- och hälsovården

PB 210
00531 Helsingfors
Fågelviksgatan 10, 00500 Helsingfors
Sparbanksstraden 2 A, 00530 Helsingfors
Tel. (09) 772 920
telefax (09) 3927 2799
E-post: [valvira\(at\)valvira.fi](mailto:valvira(at)valvira.fi)
www.valvira.fi